

Yunan İşgal Kuvvetlerinin Tahliyesi Sonrasında Doğu Trakya'da Hilal-ı Ahmer'in Sağlık Hizmetleri (1922-1924)

Doç. Dr. Mehmet ÇANLI**

ÖZET

20 Temmuz 1920'de Trakya'da başlayan Yunan işgali, 15 Ekim 1922'ye kadar sürmüştür. Mudanya Mütarekesi sonrasında başlayan Yunan tahliyesi sonrasında Hilal-ı Ahmer, bölgede her türlü yardımı yapmıştır. Aynı zamanda bölge halkına Müslim gayrimüslim ayırımı yapmadan yardım etmekle kalmamış, 1924'te başlayan ahali mübadelesi ile bölgeye gelen göçmenlere de yardım etmiştir. Bu incelemede özellikle Hilal-ı Ahmer'in sağlık hizmetleri ele alınmıştır. Hilal-ı Ahmer, tahliye sonrası Doğu Trakya'da sağlık teşkilatlarını ilk kuran, resmi olarak Yunan mezalimini gören ve halka ilk yardım eden kuruluş olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hilal-ı Ahmer, Trakya, Sağlık, Yunanistan, Göç.

The Retreat of Greek Occupation Forces and Medical Services Of Red Crescent in Eastern Thrace (1922-1924)

ABSTRACT

The Greek invasion which began on the 20 th July 1920 in East Thrace and continued untill the 15 th October 1922. After the Grek evacuation the Red Cressent (Hilal-ı ahmer)the region starting with the Mudanya Treaty. The Red Cressent made no discrimination between the muslims and non-muslims and also helped the immigrants who came in 1924 with the exchange of population between Greek and Turkish minorities. The health service of the Red Crescent was dealt in this study.

---

* Hitit Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

The Red Crescent is the first organizations which helped the community which had dispatched forgone Greek cruelties cruelties in Thrace after the Grek evucuation.

Key Words: *Red Crescent, Thrace, Health, Grece, Immigration.*

GİRİŞ

Mondros Mütarekesi sonrasında 4 Kasım 1918'de Fransa, Trakya'da Uzunköprü-Sirkeci hattını işgal etmiştir.¹ Daha sonra 14 Ocak 1919'da Fransızlar bu hattı Yunanistan'a bırakmıştır.² Venizelos, Trakya'nın Yunanistan'a verilmesi için her fırsatta İtilaf Devletleri nezdinde teşebbüslerde bulunacaktır.³ Bu teşebbüsler, San-Remo Konferansı'nda sonuçlarını vermiş ve böylece Trakya'da Yunan işgali genişlemiştir. 20 Temmuz 1920'de başlayan işgal, 6 Ağustos'ta tamamlanmıştır.

Yunan işgali karşısında Trakya halkı, Paşaeli Cemiyeti'ni kurarak işgale karşı direnmeye başlamıştır. Cemiyet, daha sonra Ankara Hükümeti ile irtibata geçerek, gerek askeri ve gerekse siyasi konularda ortak hareket etmiştir.⁴ Uzun süre işgal altında kalan bölge, Mudanya Mütarekesi ile kurtarılacaktır. Mütarekeye göre (11 Ekim 1922) Yunanistan, 15 gün içerisinde Doğu Trakya'dan çıkacaktır. Böylece 15 Ekim 1922'de başlayan Yunan tahliyesi, 25 Ekim'e kadar sürmüştür. Tahliye işlemleri 30 Kasım'a kadar Fransız, İtalyan ve İngiliz askerlerinin gözetiminde yapılarak bölge, Türk birliklerine teslim edilmiştir.⁵

Bu çalışmanın amacı, Yunanistan işgali dönemi ve sonrasında Doğu Trakya'da yaşayan Türk ve Müslüman insanının genel sağlık durumu, sağlık teşkilatı ve hizmetleri hakkında bir durum tespiti yapmaktır. Aynı zamanda Hilal-ı Ahmer'in, bölgede yaşayan insanlara yapmış olduğu yardımları ortaya koymaktadır. Konu ile ilgili yapılmış bir çok çalışma vardır. Bunlar, daha çok Trakya'daki Türk ve Müslüman halkın Yunanistan'a karşı siyasi ve askeri mücadelesi şeklinde ele alınmış eserlerdir. Bunların yanında bir de Yunanistan'ın bölge halkına yaptığı mezalimler şeklinde eserler mevcuttur.

¹ A. Türkgeldi, *Mondros ve Mudanya Mütarekeleri*, Ankara, 1948, s. 71; Tayip Gökbilgin, *Milli Mücadele Başlarken*, Birinci Kitap, Ankara, 1959

² Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Milli Mücadele*, I, Ankara, 1987, s. 151

³ Zekai Güner, *Trakya Paşaeli Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri (1 Aralık 1918-13 Mayıs 1920)*, Ankara, 1998, s. 49-61; Murat Hatipoğlu, *Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan 1923-1954*, Ankara, 1997; Yahya Akyüz, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu 1919-1922*, Ankara, 1975; İzzet Öztoprak, *Türk ve Batı Kamuoyunda Milli Mücadele*, Ankara, 1989

⁴ Bıyıklıoğlu, I, s. 123, ...;

⁵ Veysi Akın, *Trakya'nın Türklere Devir Teslimi*, Ankara, 1996

A. Hilal-ı Ahmer'in Doğu Trakya'daki Faaliyetleri

Hilal-ı Ahmer'in Doğu Trakya'daki ilk yardım girişimi, Yunan işgali sırasında olmuştur. Bu yardımlar, sıhhi malzeme ve parasal yardım şeklindedir. Trakya'nın, Anadolu ile bağının kesik olması ve İstanbul'daki Damat Ferit Hükümeti'nin milli direnişe karşı negatif tutumları, bölgeye direkt yardım yapılmasını engellemiştir. Buna rağmen Hilal-ı Ahmer, merkez ve bağlı şubelerden topladığı on bin lira ve bir vagon sıhhi malzemeyi Edirne Şubesi'ne göndermiştir.⁶

Yunanistan'ın bölgeyi tahliyesi esnasında Doğu Trakya'da bulunan hastane ve dispanserlerdeki bütün malzemeler, Yunanlılar tarafından götürülmüştür. İşgal sonrasında idari teşkilatın hemen kurulamamış olması, belediyelerin de mali durumlarının iyi olmaması gibi nedenler yüzünden yeni bir hastane ve dispanser kurulamamıştır. Bu durum karşısında Hilal-ı Ahmer, Yunanlıların bölgeyi İtilaf Devletlerine teslim etmeye başlamasıyla faaliyete geçecektir.

Hilal-ı Ahmer, ilk olarak otuz bin lira ile işe başlayıp, bütün malzemesi, doktor ve gerekli memuruyla Edirne, Tekirdağ, Kırklareli, Keşan ve Çorlu'da birer hastane ve dispanser, Vize'de de bir dispanser kurmuştur. Bu sağlık kuruluşları, bölgede mülki idarenin kurulmasına kadar altı ay süreyle görev yapacaktır. Hilal-ı Ahmer daha sonra kurmuş olduğu hastane ve dispanserlere bütün malzemeleri hibe etmiştir.⁷

Mudanya Mütarekesi görüşmeleri esnasında Doğu Trakya'nın, Yunanlılardan tahliyesi gündeme geldiğinde Hilal-ı Ahmer, yardım hazırlıkları yapmaya başlamıştır. Tahliye tarihi olan 15-16 Ekim 1922'den itibaren küçük çapta yardım heyetleri bölgeye gönderilmiştir. Tahliye süreci, önce İstanbul'a yakın olan ve İtalyan tahliye askerlerinin Yunanlılardan teslim aldığı bölgelerde gerçekleştirilmiştir. Bu süreç, on beş gün devam etmiştir. Bununla birlikte Lozan müzakereleri devam ederken, Yunanlılar, Yunanistan'daki Türklere baskılarını arttırmaya başlamıştır. Bu baskılar sonucunda Türk ve Müslümanlar, kara ve demiryolu ile Anadolu'ya göç etmeye başlamıştır. Bu göç kabilelerine Hilal-ı Ahmer, başta sağlık yardımı olmak üzere aynı ve nakdi yardım yapmıştır.

⁶ Edirne Şubesi, 1919'dan sonra kurulmuştur. İşgal sırasında bir faaliyet gösterememiştir. Ancak genel merkez tarafından gönderilen on bin lirayı, sivil ve asker yaralı ve hastalara harcamıştır. 1923 Yılında Hilal-ı Ahmer'in Edirne Şubesi, Şerif Efendi, Rıfat Bey (Sıhhiye Müdürü), Haşim Bey Ahmet Bey, Muhittin Bey ve İzzet Beylerden oluşmaktadır. TC. Hilal-ı Ahmer Cemiyeti Merkez-ı Umumisi tarafından Yayımlanmış *1339 Senesi Hilal-ı Ahmer Merkez-ı Umumisine Takdim Edilen (1335-1338) Dört Senelik Devreye Ait Rapor*, İstanbul, H. 1339, Ahmet İhsan ve Şürekası Matbaacılık Osmanlı Şirketi, H. 1339, s. 147

⁷ *1339 Senesi Hilal-ı Ahmer ....*, s. 98,99

TABLO 1: Yunanlıların Doğu Trakya'da Tahliye Ettiği Yerleşim Merkezleri ve Tarihleri

Yerleşim Merkezi	İtilaf Devleti	Yunanistan'ın Türk/Müslüman Nüfusu İtilaf Devleti Askerine Teslim Tarihi	Türk/Müslüman Nüfusun Türk Yönetimine Teslimi Tarihi
Çerkezköy	İtalya	15 Ekim 1922	16 Ekim 1922
Saray	İtalya	“	“
Midye	Fransa	16 Ekim 1922	17 Ekim 1922
Vize	İtalya	“	“
Silivri	İtalya	“	“
Çorlu	İtalya	“	“
Keşan	İngiltere	19 Ekim 1922	20 Ekim 1922
Hayrabolu	İngiltere	“	“
Tekirdağ	İngiltere	“	“
Lüleburgaz	Fransa	21 Ekim 1922	22 Ekim 1922
Kırklareli	Fransa	“	“
Babaeski	Fransa	22 Ekim 1922	23 Ekim 1922
Edirne ve havalisi	Fransa	25 Ekim 1922	30 Ekim 1922

Kaynak: Veysi Akın, *Trakya'nın Türklere Devir Teslimi*, Ankara, 1996

Başlangıçta seyyar bir şekilde faaliyet gösteren sağlık heyetleri, daha sonra Hilal-ı Ahmer Trakya Müfettişliği'nin koordinesi ile daha organizeli bir şekilde çalışmıştır. Hilal-ı Ahmer Trakya Müfettişliği'nin 7 Kasım 1922 tarihinde heyetlere gönderdiği bir yazıda, bölgedeki sağlık teşkilatı, sağlık personeli, yaygın ve bulaşıcı hastalıklar, halkın genel sağlık durumu ve ihtiyaçları hakkında rapor istenmektedir. Bu raporlar çerçevesinde, bölgedeki mevcut sağlık teşkilatı, sağlık personeli, bulaşıcı hastalık ve kullanılan ilaçlar çerçevesinde halkın genel durumu hakkında bilgiler edinmek mümkün olmaktadır.

B. Trakya Bölgesindeki Sağlık Personeli ve Hastaneler

Hilal-ı Ahmer, sağlık heyetlerinin yapmış olduğu tespitlere göre, bölgede bulunan gayrimüslimler haricindeki sağlık personeli ve hastanelerin hiç biri faaliyette değildir. Bu durumu göz önünde bulunduran Hilal-ı Ahmer, yukarıda belirttiğimiz beş hastane ve altı dispanseri kurmuştur. Bu hastanelerin kuruluşu ve ihtiyaçları hakkında Hilal-ı Ahmer raporlarında geniş bilgiler bulunmaktadır. Örneğin Vize'de, sağlık memuru ya da doktor bulunmadığı için Hilal-ı Ahmer, buraya doktor olarak Dr. Ali Haydar Bey'i görevlendirmiş ve bir dispanser kurmuştur. Bu dispansere metruk mallardan iki yatak, iki yorgan ve bir mangal verilmiştir.⁸ Bunlar da eskidir.⁹

⁸ *Kızılay Arşivi*, Dosya No: 251, Esas Dosya No: 2, Grup No: 25, Belge No: 5, Tarihi: 13.12.1922; Dispansere verilen metruk mallar, daha sonra mal müdürlüğü tarafından geri istenmiştir. Bu mallar ücreti karşılığında satılmıştır.

⁹ *Kızılay Arşivi*, Dosya No: 251, Esas Dosya No: 2, Grup No: 25, Belge No: 1, Tarihi: 05.12.1922

Çorlu'da Sağlık personeli olarak Jandarma Binbaşı Dr. Esat Bey bulunmaktadır. Daha sonra buraya Hilal-ı Ahmer heyeti adına Dr. Bahattin Bey de sağlık personeli olarak atanmıştır.¹⁰ Hilal-ı Ahmer, burada yirmi yataklı hastane kurmuştur. Yerel belediyelerin ve özel idarelerin mali durumlarının iyi olmamasından dolayı yardım yapamamaktadır. Hastanenin giderlerinin karşılanması amacıyla yardım heyeti kurulmuştur. Bu heyet vasıtasıyla on iki odalı ve yirmi yataklı olarak kurulan hastane, 14 Ekim 1922'de faaliyete başlamıştır. Hastanenin odun ve kömürü askeriye tarafından karşılanmıştır. Yemekleri ise askeriyede pişirilmekte ve yumurta, süt gibi ihtiyaçları, dönüşümlü olarak mahalle muhtarları tarafından karşılanmaktadır.¹¹

Babaeski'de sağlık personeli bulunmamaktadır. Ancak yüz elli yataklı bir hastaneye ihtiyaç vardır. Eski hastane binası tahliye sonrası gelecek Türk jandarmasına ayrılmıştır. Bu bina daha sonra boşaltılıp, tamir ettirilerek, malzemeleri de metruk mallardan karşılanarak hizmete sokulmuştur. Başlangıçta Hilal-ı Ahmer, yirmi yatak askerî ve on beş yatak da sivil olmak üzere bir hastane kurmuştur. Hastanenin malzemeleri metruk mallardan karşılanmıştır. Daha sonra ise Hilal-ı Ahmer merkezi, buraya dokuz sandık malzeme ve bir balya da çamaşır göndermiştir.¹²

Keşan'da doktor olarak Röntgen Mühendisi Durmuş Ali Bey, Tabur Tabibi İsmail Hakkı Bey (İstanbul'da görevlidir.) ve Hilal-ı Ahmer doktoru Durmuş Ali Bey bulunmaktadır. Burada Gurebâ Hastanesi bulunmaktadır. Bu hastane Yunanlılar tarafından tahrip edilmiştir. Hilal-ı Ahmer, daha sonra burada altı yataklı bir hastane kurmuştur. Eczanesi yoktur.¹³

Kırklareli'de Hükümet Tabibi Hamdi, Seyyar Jandarma Tabibi Zühtü ve Hilal-ı Ahmer doktoru Nakiyüddin Bey bulunmaktadır. Bunun yanında serbest olarak çalışan üç tane de Rum doktor bulunmaktadır. Kışla civarında iki yüz yataklı askeri hastane vardır. Yunanlılar tarafından hastane ve çamaşırhanesi tahrip edilmiştir. Tamire muhtaçtır. İstasyon civarında inşaatı yarım kalmış Gureba Hastanesi de bulunmaktadır. Ödenek olduğu takdirde kısa süre içinde altmış yataklı bir hastane haline getirilebilecek durumdadır.¹⁴ Hilal-ı Ahmer, 8 Aralık 1922'de burada bir dispanser kurmuştur. Daha sonra 24 Aralık 1922'de de hastane kurmuştur.¹⁵

Edirne'de Sağlık Müdürü Ali Saib, Binbaşı Dr. Mustafa, Mülazım-ı evvel Dr. Kamil, Eczacı Mahmut Kamil, Musevi Dr. Gazet, Hilal-ı Ahmer

¹⁰ Daha sonra Vize'deki Dr. Ali Haydar Bey burada bir süre görev yapacaktır. Dönüşümlü olarak Dr. Tevfik Hicri ve Dr. Abdülkadir İsmet Bey de burada görev yapmıştır.

¹¹ *Kızılay Arşivi*, D. 251, Belge No: 3, Tarihi: 12.12.1922

¹² *Kızılay Arşivi*, D. 251, Belge No: 4, Tarihi: 12.12.1922

¹³ *Kızılay Arşivi*, D. 251, Belge No: 6, Tarihi: 13.12.1922

¹⁴ *Kızılay Arşivi*, D. 251, Belge No: 7, Tarihi: 15.12.1922

¹⁵ *Kızılay Arşivi*, D. 251, Belge No: 17, Tarihi: 02.01.1923

doktoru olarak Feridun Şevket¹⁶ (Belediye Hastanesi Baştabibi ve operatörü), Şemsettin ve Mahir Beyler bulunmaktadır. Burada iki hastane bulunmaktadır. İşgal süresince Belediye Hastanesini Musevi Dr. Gazet idare etmiştir. Memleket Hastanesinin malzemeleri Yunanlılar tarafından götürülmüştür.¹⁷ Daha sonra malzeme konusunda Fransızlar yardım etmiştir.¹⁸

Doktorların maaşı, başlangıçta bölgede Ziraat ve Osmanlı Bankası'nın şubeleri faaliyette olmamasından dolayı elden, daha sonra da Reji müdürü vasıtasıyla ödenmiştir. Banka şubeleri açılınca banka vasıtasıyla ödenmeye başlanmıştır.¹⁹

C. Hastalıklar

Doğu Trakya'nın Yunanistan işgali süresince ve sonrasında yaygın olarak bulaşıcı hastalık yoktur. İşgal sırasında bazı yerlerde çiçek hastalığı ortaya çıkmış, işgal kuvveti Yunanlılar tarafından aşısı yaptırılmıştır. Tahliye sonrasında Hilal-ı ahmer, gezici ekipleriyle halka duyuru yapmıştır. Fakat aşı için müracaat yapılmamıştır. Sadece Keşan ve köylerinde 2500 kişiye çiçek aşısı yapılmıştır.²⁰ Kış şartlarından, açlık ve sefaletten dolayı bölgede birçok hastalık bulunmaktadır. Bu hastalıklardan yaygın olanlar şunlardır: Dizanteri, kanlı dizanteri, tifo, kolera, malarya, trahom, frengi, uyuz, ekzema, humma, astım, bronşit, iltihap, verem, kuduz ve nezle ... gibi hastalıklardır. Diğer hastalıklar cilt hastalıkları, astım, siyatik, asabiye, kalp ve fitiktir.

Bu hastalıkların yanında beslenme bozukluklarından dolayı "Diyare" denilen bir hastalık görülmektedir. Bu hastalık, ekmekteki kepek fazlalığından kaynaklanmaktadır.²¹ Yine sağlıklı içme suyu olmamasından dolayı bazı hastalıklar ortaya çıkmıştır.²² Bu tür hastalıklar, Hilal-ı Ahmer'in ve yerel idarelerin gayretleriyle düzeltilmeye çalışılmıştır.

¹⁶ Feridun Şevket Bey, Trakya'nın kurtuluşundan sonra Edirne Valisi Şükrü Bey ile Edirne'ye ilk giden kişidir. Askeri doktor iken yüzbaşılıktan istifa eden Feridun Şevket Bey, Edirne'deki hastaların büyük bir kısmının asker olmasından dolayı ve Valinin de isteği üzerine tekrar askeri doktor olarak Edirne'de kalacaktır.

¹⁷ Veysi Akın, *Trakya'nın Türklere Devir Teslimi*, Ankara, 1996, 86.87; Yunanlılar, tahliye esnasında götürebilecekleri bütün malzemeleri yağmalayarak götürmüşlerdir. Ankara Hükümeti, tahliye sonrasında mezalim heyetleri oluşturarak tespit ettirdiği sonuçları rapor şeklinde Lozan Delegasyonuna sunacaktır. Tespit edilen gasp ve mezalimler şöyledir: 957 kamu binası, 374 katlı, 1193 işkence ve yaralama, 2530 tevkif ve sürgün, 173 tecavüz olayı olmuştur. Buna karşılık milyonlarca liralık soygun ve binlerce büyük ve küçükbaş hayvan ve taşınabilir her şeyi götürmüşlerdir.

¹⁸ *Kızılay Arşivi*, D. 151, Belge No: 28, Tarihi: 15.04.1923

¹⁹ *Kızılay Arşivi*, D. 251, Belge No: 10, Tarihi: 30.12.1922

²⁰ *Kızılay Arşivi*, D. 251, Belge No: 27, Tarihi: 28.01.1923

²¹ *Kızılay Arşivi*, D. 251, Belge No: 3, Tarihi: 12.12.1922

²² *Kızılay Arşivi*, D. 251, Belge No: 4, Tarihi: 12.12.1922

Bölgedeki sıhhi malzeme ve ilaç durumuna baktığımızda yerli kaynak bulunmamaktadır. Doktorlar, kendilerine ait özel aletler ile muayene yapmaktadırlar. Hastanelerin bütün malzemelerini Yunanlılar götürmüştür. Gayrimüslimlerin elinde bulunan sıhhi malzeme ve ilaçlara, mal müdürlükleri el koymuştur. Metruk mallar içersinde bulunan ilaçlara, Hilal-ı Ahmer doktorları şüpheli olması nedeniyle güvenmemektedir.²³ Başlangıçta ilaç sıkıntısı bulunmakta olup daha sonra bu ihtiyaç Hilal-ı Ahmer tarafından karşılanmıştır. Hilal-ı Ahmer doktorları, tedavi ettiği hastaların aylık listelerini Trakya Genel Müfettişliği'ne rapor şeklinde göndermiştir. Bölgede sadece Tekirdağ ve Edirne'de eczacı bulunmaktadır.

D. Yunanistan'dan Doğu Trakya'ya Yapılan İlticalar ve Göçmenlere Yapılan Yardımlar

İşgal sonrasında Kasım 1922'de başlayan Hilal-ı Ahmer'in Trakya'daki sağlık yardımları, Nisan 1923'te sona ermiştir. Hilal-ı Ahmer, bölgedeki görev süresi bittikten sonra elinde mevcut olan her türlü malzemeyi sağlık birimlerine hibe etmiştir. Daha sonra ahali mübadelesi başlayınca Hilal-ı Ahmer, tekrar yardım faaliyetlerine başlayacaktır.

Ahali mübadelesine, Lozan'da imzalanan protokollere göre esir mübadelesini müteakip başlanacaktı (Ağustos 1923). Ancak Yunanistan'ın, Lozan Antlaşması'nı kendi meclislerinde geç tasdik ettirmesi yüzünden ahali mübadelesi, 1923 yılının sonlarına sarkmıştır. Bu süre içinde Yunanistan, Rumeli ve adalarda Türklerin seyahatini yasaklayarak, mallarına el koymuştur.²⁴ Yunanistan, binlerce Türk'ü mübadele edilecek diye köylerinden toplayarak Selanik ve Kavala gibi limanlarda günlerce bekletmiştir.

Yunanistan'ın bu baskıları sonucunda yüzlerce Türk ve Müslüman, Türkiye sınırına yakın bölgelerden kara ve demiryolu ile Anadolu'ya kaçmak zorunda kalmıştır. Hilal-ı Ahmer Arşivi'nden tespit edebildiğimiz kadarıyla Aralık 1923'ten Nisan 1924'e kadar karayolu ile 1120, demiryolu ile de 1948 olmak üzere toplam 3068 kişi kendi imkânları ile Doğu Trakya Bölgesi'ne gelmiştir.²⁵

Aralıklarla gelen göçmenler, Doğu Trakya'nın çeşitli yerlerinde kurulan çadırlara yerleştirilmiştir. Başlangıçta gelen göçmenlere valilikler yardımcı olurken, daha sonra kurulan Mübadele İmar ve İskan Vekaleti tarafından yerleştirilmeye çalışılmıştır. Bakanlık kurulduktan sonra göçmenlerin yerleştirilmesi için planlama yapılmıştır. Bu planlamaya göre Trakya Bölgesi, 6. İskân Bölgesi olarak planlanmıştır. Bakanlık, bütçesinin ve diğer imkânlarının yeterli olmamasından dolayı Hilal-ı Ahmer'den yardım talep

²³ *Kızılay Arşivi*, D. 251, Belge No: 11, Tarihi: 20.12.1922

²⁴ Bilal N. Şimşir, *Lozan Telgrafları*, I, Ankara, 1990; s.214, 125, 419

²⁵ Mehmet Çanlı, "Yunanistan'daki Türklerin Anadolu'ya Nakledilmesi", *Tarih ve Toplum*, 1994, Sayı 130, s. 58

etmiştir.²⁶ Hilal-ı Ahmer, bu talebe olumlu cevap vererek her türlü ayni ve nakdi yardımı tekrar sağlamaya başlamıştır. Bu çerçevede Hilal-ı Ahmer, Ekim 1924'ten itibaren tekrar seyyar sağlık ekipleri kurarak her hangi bir ayırım gözetmeksizin köy köy dolaşarak sağlık taraması yapmış, ücretsiz ilaç dağıtmıştır.

Örneğin; Aralık 1923'ten Ocak 1924'e kadar Hilal-ı Ahmer, Çatalca'nın bütün köylerini sağlık taramasından geçirmiştir. Ermeni olan Kabakça ve Boğaz köyleri, Rum ve Arnavut olan Borluca ve Ayazma köylerine de gidilerek 242 kişiye sağlık hizmeti götürmüştür. Hastaların ilaçlarını da ücretsiz vermiştir.²⁷ Yine Ekim 1924'ten başlayarak üç-dört ay boyunca Doğu Trakya Bölgesi'nde çadırlara veya köylere yerleştirilen göçmenlere Hilal-ı Ahmer, sağlık yardımı götürmüştür. Hilal-ı Ahmer'in, Doğu Trakya'da göçmenlere sağladığı sağlık hizmetlerinin köylere göre genel dökümü aşağıda verilmiştir:

TABLO 2 . Hilal-ı Ahmer'in Sağlık Yardımı Verdiği Yerleşim Merkezleri

Yerleşim Merkezleri	Tedavi Edilenlerin Sayısı	Hastahkları	Nereden Geldikleri
Celaliliye Köyü	37+37+ 18=92	Malarya, iltihaplı hastahklar	Nasiliç, Demirhisar, Langaza, Selanik, Serez
İpekçe ?	6	Malarya	Nasiliç, Langaza
Anarşa	11	Malarya, reşve	Nasiliç, Langaza
Gardan	8+18=17	Malarya, uyuz, deml	Langaza
?	34	Malarya, iltihap	Drama, Nasiliç, Langaza, Vodine
?	16	Malarya, iltihap	Nasiliç, Langaza
Arnavutköy	14+17+5-36	Malarya, iltihap	Selanik, Langaza, Bayramdere
Pamarya ?	6	Malarya	Drama
Kalkıratya	40+22=62	Malarya, kolera, iltihap	Nasiliç, Langaza, Drama
Kilyos	14	Malarya	Langaza
?	4	Malarya, iltihap	Langaza
Çopluca	26+23=49	Malarya, iltihap	Langaza, Nasiliç
Büyük Çekmece	31+6=37	Malarya, iltihap	Drama, Nasiliç, Langaza
Kumburgaz	15+31=46	Malarya, iltihap	Nasiliç, Langaza, Vodine
Palaya	15+20=35	Malarya	Drama, Nasiliç, Langaza
Kamiloba	14+49+ 42=105	Malarya, iltihap	Langaza, Nasiliç
?	242	Humma	Langaza, Nasiliç
Çakılköy	28	Nezle	Drama, Nasiliç, Langaza
Yılbıca	85	Sıtma	Drama, Nasiliç
Sur Köy	24	Sıtma, nezle	Langaza, Nasiliç
Kadıköy	53	Sıtma	Drama, Langaza, Nasiliç
Elbaşan	31	Sıtma	Drama, Nasiliç
Çatalca merkez	21	Sıtma	Drama, Nasiliç
Kestanelik	90	Sıtma	Drama, Langaza, Nasiliç
Oğlak Köy	29	Sıtma	Langaza, Nasiliç, Serez
Akalan	23	Humma	Langaza
Subaşı	11	Humma (23 çocuğa aşı yapılmış)	Langaza, Nasiliç, Kesre, Demirhisar
Okkalı, Akalan Ermeni köyleri	13		
Yeniçe Rum, Çakıl, Elbaşan köyleri	86		
TOPLAM	1260		

Kaynak: *Kızılay Arşivi*, Dosya 251, Belge No: 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 65, 66, 67, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86.

²⁶ *Kızılay Arşivi*, D. 251, Belge No: 31, Tarihi: 17.04.1923

²⁷ *Kızılay Arşivi*, D. 251, Belge No: 16, 03.01.1924

Tabloya göre Ekim 1924-Ocak 1925 tarihleri arasında bölgeye yerleştirilen göçmenlerden 1260 kişi, Hilal-ı Ahmer'in doktorları tarafından tedavi edilmiştir. Bölgede sıtma, humma, dizanteri, çeşitli iltihaplı hastalıklar ve yaralılar görülmektedir. Listede, gelen göçmenlerin geldikleri bölge ve yerleştirildikleri köyler belirtilmiştir. Buna göre aynı bölgeden gelenler mümkün olduğu kadar aynı yerleşim alanlarına yerleştirilmiştir. Bu da göçmenlerin adaptasyon sürecini kolaylaştırmıştır.

Genel bir değerlendirme yapıldığında, yerli halk ve göçmenler arasında yaygın hastalıklar aynıdır. Açlık, sefalet ve imkânsızlıklardan dolayı hazımsızlık, sıtma ve vücudun birçok yerinde derin iltihaplı yaralar şeklinde baş gösteren hastalıklar mevcuttur. Bunun yanında, üst solunum yolları ile ilgili birçok hastalık da mevcuttur. Bundan dolayı yerli halk ve göçmenlerden birçok kişi hayatını kaybetmiştir. Örneğin Kalkıratya'da bir kaç ay içinde göçmenlerden 117 kişi ölmüştür.²⁸

SONUÇ

San-Remo Konferansı'ndan sonra Doğu Trakya'da başlayan Yunan işgali (20 Temmuz 1920), Ekim 1922'ye kadar sürmüştür. Bu süre içinde yöre halkı, Yunanlıların işkence ve mezalimine maruz kalmıştır. Mudanya Mütarekesi'nden sonra başlayan Yunan tahliyesi sonrasında Hilal-ı Ahmer, Doğu Trakya halkına her türlü yardımı ulaştırmaya çalışmıştır. Kasım 1922'de başlayıp altı ay süre ile bu yardımlarına devam etmiştir. Daha sonra ahali mübadelesi başladığında tekrar yardımlara başlayıp, üç dört ay boyunca göçmenlerin sağlık sorunlarıyla ilgilenmiştir. Hastaların ilaçları Hilal-ı Ahmer tarafından ücretsiz olarak verilmiştir. Hatta bölgede bulunan Ermeni ve Rum köylerine de her hangi bir ayırım gözetmeksizin sağlık hizmeti götürülmüştür. Hilal-ı Ahmer, tahliye sonrası Doğu Trakya'da sağlık teşkilatlarını ilk kuran, resmi olarak Yunan mezalimini gören ve halka ilk yardım eli uzatan kuruluş olmuştur. Hilal-ı Ahmer, Doğu Trakya'da kurmuş olduğu hastane ve dispanserleri daha sonra hibe şeklinde Sağlık Bakanlığı'na devretmiştir.

KAYNAKÇA

Kızılay Arşivi, Dosya No: 251, Esas Dosya No: 2, Grup No: 25, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 65, 66, 67, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86.

Akın, Veysi. *Trakya'nın Türklere Devir Teslimi*, Ankara, 1996.

Akyüz, Yahya. *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu 1919-1922*, Ankara, 1975.

²⁸ Kızılay Arşivi, D. 251, Belge No: 89, Tarihi: Ocak 1925

Bıyıklıoğlu, Tefik, *Trakya'da Milli Mücadele*, I, Ankara, 1987.

Çanlı, Mehmet, "Yunanistan'daki Türklerin Anadolu'ya Nakledilmesi", *Tarih ve Toplum*, Sayı 130, 1994.

Zekai Güner, *Trakya Paşaeli Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri (1 Aralık 1918-13 Mayıs 1920)*, Ankara, 1998.

Gökbilgin, Tayip. *Milli Mücadele Başlarken*, Birinci Kitap, Ankara, 1959.

Hatipoğlu, Murat. *Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan 1923-1954*, Ankara, 1997.

Öztoprak, İzzet. *Türk ve Batı Kamuoyunda Milli Mücadele*, Ankara, 1989.

Şimşir, Bilal N, *Lozan Telgrafları*, I, Ankara, 1990.

TC. *Hilal-ı Ahmer Cemiyeti Merkez-ı Umumisi tarafından 1339 Senesi Hilal-ı Ahmer Merkez-ı Umumisine Takdim Edilen (1335-1338) Dört Senelik Devreye Ait Rapor*, İstanbul, H. 1339, Ahmet İhsan ve Şürekası Matbaacılık Osmanlı Şirketi.

Türkgeldi, Ali Fuat, *Mondros ve Mudanya Mütarekeleri*, Ankara, 1948.